

Beatelund

Egendomen bestod ursprungligen av två hemman, Stora Korsnäs och Lilla Korsnäs. Stora Korsnäs innehades i början av 1560-talet av Tönies Bengtsson och inköptes 1565 från dennes dödsbo av Tönies Grööp, de fattigas föreståndare i Stockholms hospital. Hemmanet kom därefter i kronans händer och förpantades 1657 till Carl Gustaf Wrangel som överlät panträtten till riksrådet Claes Rålamb. Denne bytte hemmanet från kronan 1672, förvärvade skattemannarätten och uppförde säteri, som han till minne av sin andra hustru Beata Soop kallade Beatelund.

Lilla Korsnäs, som genom skattevrak blivit kronohemman, ingick i den donation Mårten Blixencron erhöll 1645 och 1654. Här fanns en säteribyggnad före 1670. Hans arvingar bytte bort gården 1673 till ovannämnde Claes Rålamb, och vid tinget 1679 vittnade nämnden, att Lilla Korsnäs var under Stora Korsnäs eller Beatelund.

Redan 1671 hade Rålamb genom byte med Drakenhielm förvärvat till Ävlinge i Ingarö socken och genom byte med kronan 1678 förskaffat denna gård frälsenatur. För 1677 inköpte han även Brunn och gjorde denna egendom till ladugård under Beatelund, och vid samma tid förvärvade han även Brunnsnäs. Från kronan tillbytte han sig 1692 rätten av Långvik och Enkärret.

Säteriet ärvdes efter hans död 1698 av sonen Bror Rålamb. Under hans tid härjades Beatelund av ryssarna 1719, varvid större delen av skogen avbrändes, lösegendomen bortrövades och säteribyggnaden av sten nedbrändes.

Bror Rålamb dotter Maria Charlotta var sedan 1719 gift med riksrådet Olof Carlsson, adlad Cederström, och därmed kom godset till Cederströmska släkten. Han var född 1679, sändes av rådet till Karl XII i Bender, var med vid kalabaliken där och följde efter konungen till Stralsund. Han blev en mycket betrodd och förmögen man. På den efter branden 1719 kvarstående grunden uppförde han 1720-talet nuvarande manbyggnaden, som då endast hade en våning, och de båda flyglarna. På den ena av dessa sitter ett blyinfattat glas med året 1726.

Cederström inköpte Bergvik 1722 och skänkte det till sin hustru 1724. Efter Olof Cederströms död bosatte sig hans änka på Beatelund med sju av barnen. De sista åren av sitt liv bodde hon på Bergvik och avled 1768. Beatelund med underlydande testamenterade hon till sin son kaptenen Anders Cederström.

Före 1792 hade Ingaröborna ingen annan kyrka än Värmdö och betjänades därför av Värmdöpräster. När komministern M. Sæf dog år 1776, begärde de att få en egen präst som även skulle vara skollärare, och detta beviljades av domkapitlet. I slutet av år 1775 hade Samuel Ödman blivit huspredikant på Beatelund, och det ålåg honom att varannan söndag predika för godsets underlydande och undervisa deras barn. Godsets ägare, friherre Anders Cederström, lät följande år uppföra ett ännu bevarat skolhus vid Pilhamn. I den första prästgården kunde Ödman flytta in 1777 och den ersattes inte förrän 1924 av en ny. Ödman predikade i skolsalen tills kyrkan blev färdig år 1792. Även denna byggnad, som kallades kapell, var helt bekostad av friherre Cederström.

Efter Anders Cederströms död 1793 övergick fideikommisset till hans son understallmästaren Anders Cederström. Under hans tid såldes en del av de utom Ingarö belägna hemmanen. När hans son v. häradshövdingen Anders Cederström övertog fideikommisset var familjens affärsställning svag och egendomarna i dåligt skick. Genom långvariga och ihärdiga ansträngningar lyckades han förbättra såväl ekonomin som jordbruket. Dessutom ägnade han sig åt kommunala uppdrag. En yngre son Jacques Fredrik arrenderade Beatelund en följd av år. Vid Anders Cederströms död 1885 var den ekonomiska ställningen mycket god, och han fick det eftermälet, att han "åtnjöt den största aktning för sin rättrådighet, sin karaktärsfasthet och sitt människovänliga sinnelag. Sina liberala åsikter skydde han ej att förfäkta".

Sonen fil. doktorn Anders Cederström, som under faderns senare år arrenderat gården, tillträdde fideikommisset 1885 och fortsatte faderns förbättringar på detsamma. De underlydande gårdarna var utarrenderade. Vid sin död 1894 övergick fideikommisset till sonen fil. licentiaten Anders Cederström. Det bestod 1916 av följande gårdar: Beatelund, Bergvik, Brunn, Brunnsnäs, Ävlinge och Enkärret.

Utdrag ur "En bok om Värmdö skeppslag", Axel Quist, Rekolid förlag

K. Maj:t tillät 1917, att fideikommisset på vissa villkor fick försälgas, och samma år inköptes det av v. häradshövdingen Carl Frisk. Han fransålde samma år Brunn och en del tomter samt av Beatelund dess corps de logi med park, trädgård och den närmast liggande marken till legationssekreteraren Carl Reutersköld, som började restaurera området. Denna del förvärvades 1923 av nuvarande ägaren civilingenjören Sten Westerberg och hans hustru Britta, född Bernhardt.

Henriksdal fanns 1690, Västeräng 1731, även kallad Västertäppan, Färjholmen 1731, kallas 1791 för Godmorronholmen, Lillängen anlades 1818, den gamla byggnaden är kvar men tillbyggd.

Bergvik

På hemmanet, som då kallades Ölvik var 1599 en skattebonde, som hade 2 hästar, 5 kor och 9 får. Räntan från gården ingick i den donation Erik Ryning fick 1646. Säteri omtalas före 1657, då gården som färjepartsgods avstods till kronan. Följande år donerades räntan på nytt till statskommissarien Gustaf Berg, som 1660 adlades Palmqvist. Han köpte 1658 jorden av skattebönderna. Räntan reducerades 1683, men Palmqvist fick tillstånd att åter tillbyta sig den, varefter tillståndet 1685 överflyttades på sonen Carl Gustaf Palmqvist, men den äldre Palmqvists änka och barn skulle i sin livstid behålla räntan. Carl Gustaf Palmqvist ändrade gårdsnamnet från Ölvik till Bergvik. Han dog ogift 1701, sedan blev det process mellan hans arvingar och fordringsägare. Hans syskon ärvde gården, och de sålde den 1703 till assessorn Gustaf Ehrenberg; efter hans död 1708 innehades den av hans änka Katarina Ehrenberg, född Unger. Under hennes tid nedbrändes gården 1719 fullständigt av ryssarna med hus lösegendom och skog. Hon sålde gården 1722 till Olof Cederström på Beatelund. Hans änka Maria Charlotta Rålamb bodde under de sebare åren av sitt liv på Bergvik. Efter henne bodde kaptenen Hugo Ulrik Weill på gården och avled där 1789. Under 1700- och 1800-talen har medlemmar av släkten Cederström bott där.

När vice häradshövdingen Carl Frisk 1917 inköpte Beatelunds fideikommiss blev han också ägare till Bergvik. Han har vid Askarvik, som 1731 nämns bland torpen, på den natursköna platsen, som sluttar mot sjön, åren 1904-1905 åt sig uppfört en villa, tillbyggd 1916.

På hemmanets egen mark låg förut Ingarö kyrka, kyrkogården, komministerbostället, kallat Pilhamn, och gamla klockargården, men dessa områden donerades 1917 till Ingarö församling av Carl Frisk och hans maka.

Gröna gången, som nämns 1705, är nu borta. Klubben fanns 1714, kallas 1731 Klubbetorp och sedan 1815 Hanstavik.

Skräddarkrogen vid Kolström uppfördes 1659, kallas 1751 Kolströms krog, var länge gästgiveri, tills den i början av 1900-talet brann ned.

Långdalen och Björkvik fanns 1791, Skogsängen uppfördes 1824, är nu borta, namnet är kvar såsom namn på en äng.

Västeräng nämns 1731 och är nu en gård. Bergviks gård fanns i början av 1800-talet. På senare tid har flera avsöndringar skett för sommarvillor.

Brunn

Ett gravfält NV om gården Lövhammaren har ett fyrtiotal gravar.

Räntan av de tre hemmanen jämte en del av Brunnsnäs förlänades 1606 Sven Månsson Eketrä. Norrgården i byn hade på 1620-talet tillhört Mats Stubbfoot, men då han ej kunnat betala gårdens skatter, hade den blivit skattevrak och kommit i översten Gustaf Jernlods händer. Denne hade givit Stubbfoot tillåtelse att vid Stråtan uppföra en stuga åt sig omkring 1630. Eketräns arvingar hade 1647 fått konfirmation på förläningen med allodialrätt. Hans dotterdotter blev gift med sedermera landshövdingen Jakob Törnsköld i hans första gifte, och denne innehade gården på 1660-talet och skrev sig till Brunn. Efter hans död ägdes den gemensamt av hans änka i andra giftet Brita Appelgren och hennes halvbroder Johan Appelgren. De sålde gården 1681 till Claes Rålamb som gjorde den till ladugård under Beatelund. Den indrogs till kronan vid reduktionen men utbyttes 1684 av Rålamb och ärvdes av hans son Bror Rålamb.

Utdrag ur "En bok om Värmdö skeppslag", Axel Quist, Rekolid förlag

Dennes dotter Maria Charlotta, gift med sedermera riksrådet Olof Cederström, sålde efter mannens död Brunn 1757 till ett par söner, vilka 1765 avyttrade gården till handlanden Fredrik Königs änka fru Maria Groen. Fem år senare återköptes den 1770 från henne av kaptenen Anders Cederström på Beatelund och var sedan förenad med detta säteri till 1917.

På Brunn bodde under senare delen av 1700-talet och början av 1800-talet flera medlemmar av ätten Cederström och andra adliga ätter. Så bodde där t.ex. under 1750-talet löjtnanten Gustaf Cederström gift med Elsa Juliana Cronstedt. Familjen flyttade på 1760-talet till Mörtvik, där mannen dog 1773, varefter änkan återflyttade till Brunn, där hon avled 1779. På 1770-talet bodde där löjtnanten Didrik Silfverberg med syster och sin moder fru Anna Katarina Gardemain och överstelöjtnanten Patrik Jakob de Laval med sin hustru Brita Charlotta Rosenstråle samt på 1790-talet flera medlemmar av ätten Cronstedt, såsom majoren Olof L. Cronstedt, död på Brunn 1794, hans syster Anna Maria Cronstedt och kaptenen Erik Axel Cronstedt.

En del av ryska flottan låg 1744 vid Stäket och manskapet inkvarterades på olika Värmdögårdar. När flottan följande år återvände till Ryssland, stannade åtskilliga av besättningen kvar, och i husförhörslängden för 1745 är antecknat vid Brunn: "arbetarna äro ryssar".

Gården brukades under 1700-talet av innehavarna till Beatelund, men därefter var den mestadels utarrenderad. Åren 1895-1910 arrenderades den av friherre Carl. G. A. Cederström, sedermera direktör och flygare, den på sin tid mycket kände "flygbaronen", Sveriges förste flygare, som dog 1918 vid en flygolycka på Ålands hav.

När Beatelunds fideikommiss, i vilket Brunn ingick, 1917 köptes av v. häradshövding Carl Frisk, sålde han samma år Brunn till A. Zelin, vilken transporterade köpet på grosshandlaren Johan A. Bäckström. Av denne inköpte direktören Aron Ljunggren gården 1927.

Brunnsnäs

Räntan av Brunnsnäs ingick i Sven Månsson Ekesträs förläning 1606, då han fick räntan av Brunn. Gården reducerades 1684 men utbyttes samma år av Claes Rålamb på Beatelund som fick en långvarig tvist om halva hemmanet med en hustru Carin Mattsdotter. I en skrivelse till K. Maj:t förklarade hon för att få slut på tvisten tio gånger hellre lämnade halva hemmanet "jämte det nyss uppfunna koppar- och järnbruket" till K. Maj:t, än att Rålamb skulle avhända henne det och få det för intet.

Sedan Rålambs tid har hemmanet hört under Beatelund ända till 1917. Vid rysshärjningarna 1719 brändes gården och skogen och lösegendomen bortrövades. Var den avbrända gården legat är ovisst, möjligen i närheten av Forsviken. Där uppfördes under 1700-talet en byggnad, som ännu kallas Gamla herrgården. I närheten därav vid Tjällmora uppfördes i början av 1900-talet en byggnad av direktören K. L. Lundberg. Båda ställena ägdes av A.B. Tomtcentralen, som där öppnade ett sportstugeområde. När Beatelund med underlydande 1916 inköptes av v. häradshövdingen Carl Frisk, blev denne ägare även av Brunnsnäs.

Fällströms krog anlades 1662. Kalvnäset nämns 1690. Gubbängen fanns 1714, är nu borta. 1731 nämnas: Apelvreten, Nytorp, Finnsveden, Ramsängen och Klev (namnet kvar i Högklevsudd), 1792 Västermåsen, 1797 Bergstorpet, 1799 Kalkarsveden, 1803 Carlsdal och Finnbacken.

Villa Tjällmora

Åren 1902-1906 ritade arkitekten Lars Israel Wahlman, känd för bl.a. Engelbrektskyrkan i Stockholm, villan Tjällmora åt den då nyblivna verkställande direktören i Nordiska Kompaniet, Karl Ludvig Lundberg. Ingarövillan är ett praktexempel på det tidiga 1900-talets nationalromantiska arkitektur med influenser från äldre nordisk trähusarkitektur och engelska lanthus. Det i nationalromantisk anda gammalsvenskt klingande namnet Tjällmora är från byggnadstiden. Det blev även namn för området, från början tänkt som ett villastadsområde avsett för blandad sommarnöjes- och sportstugebebyggelse.

Utdrag ur "En bok om Värmdö skeppslag", Axel Quist, Rekolid förlag

Harry Axelsson (Ax:son) Johnson, 1881-1939, son till Helge Axelsson Johnson och Annie Thérèse Wietin, diplomat, sekreterare i Kungl. Utrikesdepartementet, köpte av C. Breitholtz och Magnus Svenson i egenskap av förmyndare för filosofie licentiaten, friherre Anders Cederström de med fideikomissrätt tillhörande lägenheterna Tjällmora nr 1, nr 2 och utanför liggande Rönnskär samt trenne öar och däromkring befintliga skär samt Granlid nr 1 från Beatelund fideikomissegendomar uti Ingarö socken af Stockholms län.